

УДК330.341(477+438+437.6)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ, ПОЛЬЩІ ТА СЛОВАЧЧИНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Чала В.С., к.е.н.

Дригола К.В.

Рижкова В.Є.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро

Стаття присвячена проблемі поліпшення умов ведення бізнесу в Україні на основі досвіду Польщі та Словаччини. Здійснений компаративний аналіз основних показників конкурентоспроможності країн та найбільш проблемних факторів, які впливають на умови ведення бізнесу; на основі Світового Економічного Форуму. Виявлені переваги та недоліки України за індексом глобальної конкурентоспроможності. Порівняно схожість та відмінність значимості проблемних факторів, що впливають на бізнес-клімат у наведених країнах. Зроблено аналіз легкості ведення бізнесу за основними показниками Світового Банку. Проаналізовано динаміку ВВП та рівня інфляції в цих країнах. Виявлені позитивні та негативні аспекти бізнес-клімату в порівнюваних країнах, обґрунтована необхідність впровадження дерегуляції в Україні та її основні напрями впровадження. Обґрунтована важливість та високий розвиток людського капіталу в Україні в порівнянні з Польщею та Словаччиною на основі показників Світового Економічного Форуму. Охарактеризовані ефективні заходи реформ в Польщі та Словаччині і перспективність їх впровадження в Україні.

Ключові слова: Україна, Польща, Словаччина, умови ведення бізнесу, дерегуляція, глобальна конкурентоспроможність країн

UDC330.341(477+438+437.6)

COMPARATIVE ANALYSIS OF BUSINESS ENVIRONMENT IN UKRAINE, POLAND AND SLOVAKIA: STATUS AND PROSPECTS

Chala V., PhD in Econ.Sc.

Dryhola K.

Ryzhkova V.

Pridniprovskaya state academy of civil engineering and architecture, Dnipro

The article is devoted to the problem of improving the business environment in Ukraine, which is based on the experience of Poland and Slovakia. Comparative analysis of the main indicators of competitiveness of countries and the most problematic factors that affect the business environment were carried out; based on the World Economic Forum. Advantages and disadvantages of Ukraine on the global competitiveness index are investigated. The similarities and differences of the significance of problematic factors that affect the business climate in these countries

are compared. The analysis of ease of doing business according to the basic indicators of the World Bank was carried out. Growth rates of GDP and inflation in these countries were analyzed. According to the analysis of the positive and negative aspects of doing business in compared countries, the necessity of introduction of deregulation in Ukraine and its main directions of implementation were reasoned. The importance and high human capital development in Ukraine compared to Poland and Slovakia is explained; based on the indicators of the World Economic Forum. Effective measures of reforms in Poland and Slovakia, and the prospect of their implementation in Ukraine were characterized.

Keywords: Ukraine, Poland, Slovakia, the business environment, deregulation, global competitiveness of countries

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день велика кількість підприємців України має бажання відкрити свій бізнес в одній із країн ЄС. Це зумовлено угодою про асоціацію та політичною і економічною нестабільністю позицій України на світовій арені. Крім того, країни ЄС надають визначні можливості у вигляді спільного ринку, доступу до європейських ресурсів і фінансування, а також кращого рівня життя та соціального захисту. Найбільш привабливими з економічної точки зору є країни, що мають спільний кордон з Україною, з яких ми можемо окремо виділити країни Вишеградської групи Польщу та Словаччину. За цих умов, одним із першочергових завдань виступає порівняльний аналіз умов ведення бізнесу в цих країнах та визначення перспектив для України.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблема розвитку бізнесу в Україні приділяли значну увагу такі науковці: В. Виговська [1], З. Варналій [2]. Внесок у аналіз досвіду зарубіжних країн у становленні й підтримці малого бізнесу був зроблений Н. Галан [3]. Проблеми транзитивних економік Словаччини та Польщі досліджували такі науковці: Л. Янчук [4], Л. Боросова [5]. Також значний внесок в розгляд проблем транзитивних економік приділяли Д. Лук'яненко, Ю. Бажал, Л. Бальцерович, Г. Вожняк, В. Чужиков, Є. Осятинський, Г. Колодко, В. Орловський, Ю. Пахомов, М. Міхальський, А. Гомулович. Але науково-прикладна діяльність в напрямку компаративного аналізу Польщі, Словаччини та України на сьогоднішній день розвинена недостатньо і потребує детальнішого розгляду.

Метою роботи є виявлення перспективних для України інструментів покращення бізнес-клімату з урахуванням трансформаційного досвіду Польщі та Словаччини.

Виклад основного матеріалу дослідження. На становлення умов ведення бізнесу впливають перш за все фактори стану економічної і політичної ситуації в досліджуваній країні. Саме тому, доцільним буде аналіз за основними показниками конкурентоспроможності країн.

В першу чергу, необхідно зазначити, що Україна, Польща та Словаччина мають спільні риси, адже це були колишні радянські республіки які майже одночасно розпочали перехід від адміністративно-командної економічної системи до ринкової. Спираючись на статистичні дані, ми можемо проаналізувати найважливіші макроекономічні показники цих країн: рівень приросту ВВП (рис.1) та рівень інфляції (рис.2) в динамічній перспективі у 20 років, що зможуть надати інформацію про рівень розвитку країн в порівняльній перспективі.

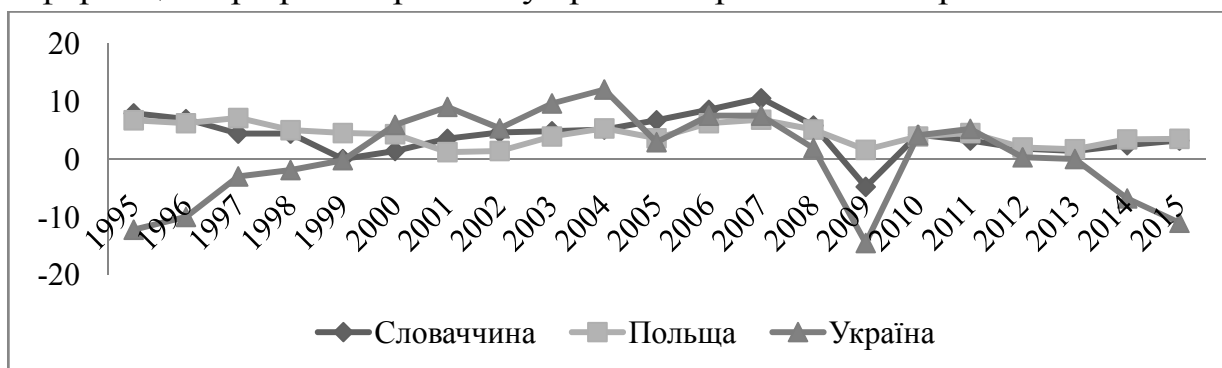

Рис.1. Темпи приросту ВВП в Україні, Польщі та Словаччині у 1995-2015 рр.

Джерело: складено авторами на основі [6]

У 1995 році рівень приросту ВВП в Україні був -12,2%, в Польщі 6,7% і в Словаччині 7,9%. Станом на 2015 рік цей показник знаходиться на відмітці -11% в Україні, 3,5% в Польщі і 3,2% в Словаччині. Отже, Україна не тільки значно поступається за рівнем приросту ВВП, а й має від'ємний показник, якого не було за 20 років у Польщі, а в Словаччині тільки у 2009 році, з відміткою -4,8%, для порівняння в Україні в 2009 році темп приросту ВВП становив -14,5%. Проте, в період з 2000 по 2004 роки Україна випереджала Польщу й Словаччину, що свідчило про економічне зростання, яке у 2005 році почало зменшуватися.

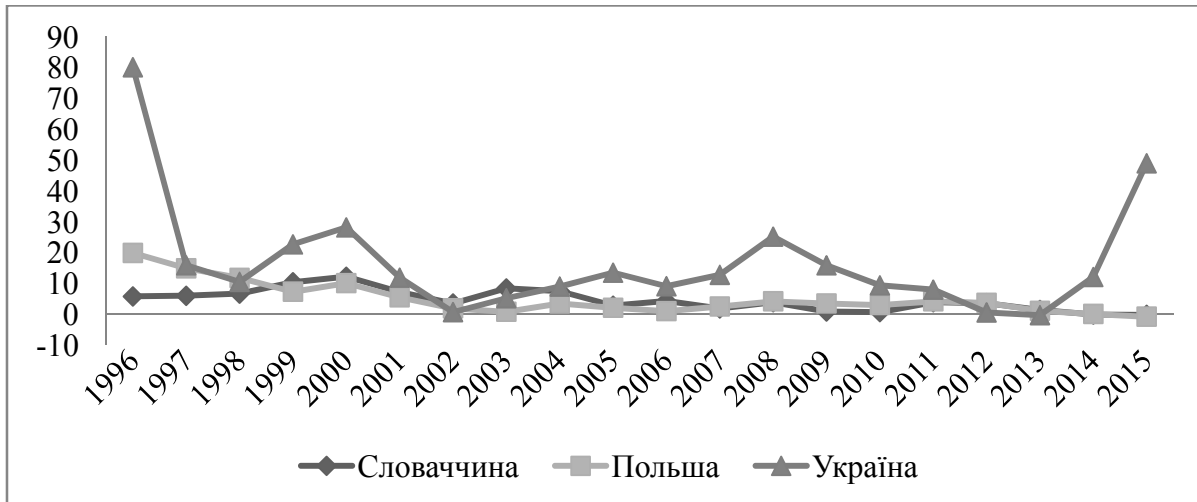

Рис.2. Рівень інфляції в Україні, Польщі та Словаччині у 1995-2015 рр.

Джерело: складено авторами на основі [6]

Рівень інфляції у 1996 році в Україні становив 80,2%, в Польщі 19,9% і в Словаччині 5,8%. За показниками 2015 року Україна мала відмітку 49%, Польща -0,8% та Словаччина -0,2%. За цими даними, в Україні протягом періоду спостерігалася вища інфляція ніж в Польщі та Словаччині, і тільки у 2002, 2012 і 2013 роках інфляція була менше, ніж в зазначених країнах.

З огляду на вищезазначену статистичну інформацію, Україна поступається Польщі та Словаччині за макроекономічними показниками, і незважаючи на те, що ці країни мали подібну ситуацію на початку свого «незалежного» розвитку, на сучасному етапі вони випереджають Україну і розвиваються більш системно і стабільно, що створює сприятливі умови для підприємництва.

Ще одним важливим показником виступає індекс глобальної конкурентоспроможності країни, який щорічно розраховується Світовим Економічним Форумом (СЕФ) [8]. Порівняльна характеристика України, Польщі та Словаччини за цим індексом, та 12 контрольними показниками, дає змогу усвідомити місце кожної країни на світовій арені і відповідно привабливість для бізнесу в міжнародному масштабі. За індексом конкурентоспроможності Україна посідає 85 місце, Словаччина 65 і Польща 36 місце в світі (табл.1).

Згідно вищезазначених показників, Україна має перевагу у рівні вищої освіти та професійної підготовки громадян, а також у рівні ефективності ринку праці та інновацій.

Таблиця 1 – 12 контрольних показників індексу глобальної конкурентоспроможності України, Польщі та Словаччини в порівнянні за 2016 р.

Показники (1-138)	Польща	Словаччина	Україна
Загальне місце в світі	36	65	85
Інституції	65	102	129
Інфраструктура	53	61	75
Макроекономічне середовище	45	37	128
Охорона здоров'я та початкова освіта	38	55	54
Вища освіта та професійна підготовка	37	61	33
Ефективність ринку	47	53	108
Ефективність ринку праці	79	93	73
Рівень розвитку фінансового ринку	46	33	130
Технологічна готовність	46	44	85
Розмір ринку	21	61	47
Рівень розвитку бізнесу	54	55	98

Джерело: складено авторами на основі [8]

Найбільший розрив з Польщею та Словаччиною Україна має за показниками макроекономічного середовища, ефективності ринку, рівня розвитку фінансового ринку, технологічної готовності та рівня розвитку бізнесу. Найкращі позиції за глобальним індексом конкурентоспроможності має Польща, хоча при цьому рівень розвитку бізнесу у Польщі та Словаччині майже на однаковому рівні, 54 та 55 місце в світі відповідно.

Ще одним важливим джерелом аналізу виступає доклад «DoingBusiness» Світового Банку (СБ).[7] У 2016 році за легкістю ведення бізнесу Україна займала 83 місце, Словаччина 29 і Польща 25 місце в світі (табл. 2).

Зважаючи на ці показники, ми можемо зазначити, що на фоні Польщі та Словаччини Україна має перевагу при відкритті бізнесу, так як необхідна достатньо невелика кількість процедур, невелика кількість днів, і вартість; в деяких випадках не є визначеним мінімальний капітал. Також в Україні легше отримати кредит ніж в Словаччині і виплата податків на рік є меншою ніж в порівнюваних країнах.

Таблиця 2 – Показники легкості ведення бізнесу в Україні, Польщі та Словаччині за версією Світового Банку 2016 р.

Показники	Польща	Словаччина	Україна
Відкриття бізнесу (1-189)	85	77	76
Кількість процедур	4	7	6
Кількість днів	30	11,5	21
Вартість (% від доходу на душу населення)	12,9	1,5	1,2
Мінімальний розмір капіталу (%доходу на душу населення)	12,3	19,2	0
Дозвіл на будівництво (1-189)	137	110	70
Отримання електроенергії (1-189)	64	100	185
Реєстрація власності (1-189)	39	11	59
Отримання кредиту (1-189)	17	36	17
Захист інвесторів (1-189)	35	100	109
Сплата подаків (1-189)	87	100	108
Виплати (кількість на рік)	18	20	5
Час (годин на рік)	286	207	350
Загальна податкова ставка (% від прибутку)	38,7	48,6	52,9
Міжнародна торгівля (1-189)	41	71	154
Кількість документів для експорту	5	5	8
Кількість днів на експорт	15	16	29
Вартість експорту (\$ за контейнер)	1,05	1,525	1,88
Кількість документів для імпорту	4	5	9
Кількість днів на імпорт	14	16	28
Вартість імпорту (\$ за контейнер)	1,025	1,505	2,455
Забезпечення виконання контрактів (1-189)	52	55	43
Дозвіл неплатоспроможності (1-189)	32	31	142

Джерело: складено авторами на основі [7]

Проте, за іншими показниками Україна має гірші позиції. Особливо велика різниця простежується у показниках міжнародної торгівлі, усуненні неплатоспроможності, отриманні дозволу на будівництво.

Для того, щоб детальніше визначити проблемні фактори для ведення бізнесу, звернемося до звіту «Індекс глобальної конкурентоспроможності» Світового Економічного Форуму (СЕФ). [8] (табл.3).

Ці фактори згруповані по важливості від того фактора, який має найбільший вплив на умови ведення бізнесу – 1 місце, до фактора, що має найменший вплив – 16 місце. Аналізуючи інформацію, ми можемо зазначити, що в Україні на перших 5 позиціях знаходяться корупція, політична нестабільність, інфляція, неефективність держапарату та доступ до фінансування. При цьому в Польщі та Словаччині перші позиції займають податкова політика, податкові ставки, обмежувальне трудове законодавство, і як не дивно, в Словаччині перше місце займає корупція.

Таблиця 3– Проблемні фактори ведення бізнесу в Україні, Польщі та Словаччині 2016 р.

№	Польща	Словаччина	Україна
1	Податкова політика – 20,6	Корупція – 19,2	Корупція – 14,0
2	Обмежувальне трудове законодавство – 14,1	Податкові ставки – 17,2	Політична нестабільність – 13,2
3	Політична нестабільність – 12,5	Неефективність держапарту – 14,8	Інфляція – 11,9
4	Податкові ставки – 12,3	Податкова політика – 10,8	Неефективність держапарту – 11,4
5	Неефективність держапарту – 8,7	Обмежувальне трудове законодавство – 8,9	Доступ до фінансування – 11,2
6	Кваліфікована робоча сила – 6,2	Кваліфікована робоча сила – 7,4	Нестабільність уряду – 8,2
7	Доступ до фінансування – 6,1	Політична нестабільність – 5,6	Податкові ставки – 7,3
8	Недостатня забезпеченість інфраструктурою – 5,0	Недостатня забезпеченість інфраструктурою – 5,3	Податкова політика – 6,8
9	Недостатня здатність до інновацій – 4,6	Недостатня здатність до інновацій – 4,7	Правила торгівлі іноземною валютою – 4,5
10	Погана трудова етика – 2,5	Погана трудова етика – 2,2	Недостатня забезпеченість інфраструктурою – 2,7
11	Нестабільність уряду – 2,3	Доступ до фінансування – 1,6	Обмежувальне трудове законодавство – 2,5
12	Погане здоров'я громадян – 2,2	Погане здоров'я громадян – 0,7	Недостатня здатність до інновацій – 1,6
13	Корупція – 1,5	Злочини та крадіжки – 0,6	Злочини та крадіжки – 1,6
14	Інфляція – 0,5	Правила торгівлі іноземною валютою – 0,5	Погана трудова етика – 1,5
15	Злочини та крадіжки – 0,5	Інфляція – 0,3	Погане здоров'я громадян – 1,3
16	Правила торгівлі іноземною валютою – 0,3	Нестабільність уряду – 0,3	Кваліфікована робоча сила – 0,5

Джерело: складено авторами на основі [8]

Крім того, ми можемо побачити, що Україна має схожість із Словаччиною в тому, що на першому місці факторів, які негативно впливають на бізнес-клімат знаходиться корупція. З Польщею є схожість за фактором політична нестабільність; для України друге місце, для Польщі – третє. Фактор неефективності держапарату об'єднує одночасно три країни, для України четверте місце, для Словаччини – третє, для Польщі – п'яте. Також можемо зазначити, що в Польщі та Словаччині є 4 однакові фактори з 5 перших місць; це означає, що ці країни мають спільні проблеми і більш схожі між собою.

Просумуємо бали за першими п'ятьма показниками, які були виставлені Світовим Економічним Форумом, з розрахунку 100 балів на 16 показників. Відповідно ці бали мають індивідуальне співвідношення для кожного фактору окремої країни. В Україні сума балів перших п'яти показників становить 61,7, для Словаччини 70,9 і для Польщі 68,2 бали.

Це означає, що перші 5 показників мають вагомий вплив ніж інші в першу чергу для Словаччини, де найбільш проблемний фактор – це корупція (19,2 бали), потім для Польщі, де найбільш проблемний фактор – це податкова політика (20,6 бали) і в останню чергу для України, з найбільш проблемним фактором корупція (14 балів). Також з цього випливає, що в Україні біли розставлені за факторами більш рівномірно, і не має різкого відриву одних факторів від інших. В свою чергу в Польщі та Словаччині спостерігається великий відрив в балах перших факторів від останніх.

З огляду на цю інформацію можна зробити висновок, що спільним фактором який негативно впливає на умови ведення бізнесу одночасно в трьох країнах виступає неефективність держапарату. Це може свідчити про потребу дерегуляції.

Підприємництво, внаслідок встановлених нині практик ведення бізнесу і регулювання підприємницької діяльності, втрачає потенціал до стрімкого нарощення власних масштабів і ефективності функціонування[9].

Вимога розвитку економіки України ставить на порядок денний перегляд ступеню «присутності держави» у сфері підприємницької діяльності з метою запобігання негативних наслідків. Розглядаючи економічну сутність дерегуляції, слід відмітити, що вона є одним із пріоритетних напрямів реформування державного управління економіки країни, сукупністю заходів, спрямованих на зменшення втручання державних органів у економічну діяльність суб'єктів господарювання. Отже, задача дерегулювання підприємницької діяльності має полягати у встановленні умов, які сприятимуть стабільному розвитку підприємництва в країні. А результатом має стати якісне поліпшення бізнес-клімату в Україні.

На сьогодні в Україні напрямами впровадження політики дерегуляції визначено[11]:

— усунення надмірного регулювання господарської діяльності завдяки зменшенню кількості документів дозвільного характеру, дозвільно-погоджувальних процедур та переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні;

— забезпечення істотного поліпшення умов ведення бізнесу в Україні за напрямами, що враховуються під час складання рейтингу

Doing Business, а саме, в першу чергу, захист інвесторів, сплата податків, реєстрація власності;

- сумарне скорочення витрат суб'єктів господарювання на виконання обов'язкових державних регуляторних приписів на 20,0 % протягом п'яти років;

- скорочення кількості регуляторних і контролюючих органів;

- відмова від системи тотального обтяжливого контролю за всіма суб'єктами господарської діяльності на основі запровадження ризикоорієнтованої системи державного контролю;

- підтримка та розвиток малого і середньобізнесу;

- забезпечення ефективного захисту прав приватної власності, гармонізація із законодавством ЄС положень українського законодавства щодо захисту інвесторів (внутрішніх та іноземних) і кредиторів;

- забезпечення належного виконання органами виконавчої влади Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» тощо [11].

Якщо проаналізувати досвід Польщі та Словаччини можна зауважити, що Польща давно обрала шлях дерегуляції, і продовжує ним йти. Це означає зменшення бюрократії, спрощення різних процедур, пов'язаних з діяльністю підприємців. Причому цей шлях ще не пройдено і законодавство в сфері державного регулювання постійно вдосконалюється.

Крім того, в Польщі виступають за те, щоб гроші надавалися у вигляді кредитів, нехай навіть пільгових, але на конкретних засадах і з чіткими умовами повернення. Більш того ці кошти переважно спрямовані на великі інфраструктурні проекти державного масштабу. У той час як бізнес (малий і середній, насамперед) має право користуватися податковими пільгами, а також працювати без регуляторних бар'єрів. Крім того, нещодавно в Польщі був оприлюднений законопроект «Про малу економічну діяльність», який радикально знижує податкове навантаження на малий бізнес. Планується, що новостворені компанії будуть сплачувати тільки один податок у розмірі 22,17% від обороту.

Якщо проаналізувати реформи Словаччини, можна сказати, що для поліпшення бізнес середовища був зроблений акцент на гнучкість ринку

праці, це означає, що якщо робота є, підприємець створює нові робочі місця, а якщо її немає, він може відправити людей додому на кілька днів. Другий аспект — мотивуюча податкова система: були зменшені податки на прибуток для приваблення інвесторів. Податкова реформа стала маркетинговим кроком для країни. Вона привернула іноземних інвесторів не тільки завдяки низьким ставкам і простоті нової системи, але також і найнижчим у ЄС податком на капітал. Більш того, на сьогодні ведеться боротьба з корупцією та злочинністю, забезпечується верховенство права і відповідальність перед законом. Це дало свої результати у вигляді притоку інвесторів в автомобільну сферу. Сьогодні Словаччина - світовий лідер з виробництва автомобілів на душу населення. Тут побудували свої заводи Volkswagen, Peugeot і KiaMotors. У країні розмістили виробництво великі виробники побутової техніки: Samsung, Sony, Whirlpool.

Висновки. Таким чином на сьогоднішній день Україна поступається Польщі та Словаччині за умовами ведення бізнесу в першу чергу за макроекономічними показниками, ефективністю ринків та міжнародної торгівлі, стабільністю політичної та економічної системи і рівнем життя. З іншого боку Україна має переваги у освітній сфері, наявній кваліфікованій робочій силі, доступі до кредитних ресурсів та легкості процедур відкриття бізнесу.

Одним із напрямів поліпшення ситуації в країні може виступати політика дерегуляції, що створить більш сприятливі умови для підприємництва і, відповідно, поліпшення бізнес-клімату та привабливості для іноземних інвесторів. Отже, якщо розглядати польський досвід через призму українських реалій, Україні ні в якому разі не можна відмовлятися від пільг для підприємців, оскільки вони є фундаментом для розвитку національної економіки і, зокрема, бізнесу. З досвіду Словаччини, Україна може зробити акцент на збільшенні інвестиційної привабливості, виправленні недоліків у регуляторно-правовому та податковому середовищі. Ще одним важливим заходом можна визначити збереження людського капіталу в країні, який на сьогодні надає Україні переваги, і буде виступати основою будь-яких економічних, політичних та соціальних реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виговська В.В. Малий бізнес України: сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] / В.В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 59-64.
2. Варналій З.С. Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку: стан та перспективи [Текст] / З.С. Варналій // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – Ст. 64-73.
3. Галан Н.І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід зарубіжних країн: [Монографія] / Н.І. Галан. – Донецьк: ДНУ, 2007. – 118 с.
4. Янчук Л. Європейська інтеграція Словацької республіки (1993-2004) // Український історичний збірник. – Вип.11. – К., 2008. – С.317-324.
5. Borosova, L. (2014). Slovak and Czech Political Representation in Relation to the European Union. In: Desat' rokov clenstva Slovenskej republiky v Europejskej unii. Economicke, politicke a pravne aspekty. Zbornik vedeckych prac. Bratislava: Vydavatel'stvo Ekonom, 2014. – S.33-41.
6. Світова економіка. Економічні показники. [електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ereport.ru/>
7. Doing Business. Measuring Regulatory Quality and Efficiency [електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2016>
8. World economic forum. The Global Competitiveness Report 2016–2017. [електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1/>
9. Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні / [Я. В. Бережний, З. С. Варналій, Т. Г. Васильців та ін.]. — Київ: НІСД, 2014. — 73 с.
11. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» [Електронний ресурс] / [Горбулін В. П. та ін.]; редкол. Горбулін В. П., Власюк О. С.; Нац. ін-т стратег. дослідж. — К.: НІСД, 2015. — 679 с. — Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/print/4433>.